

B

Returadresse:

Norsk botanisk forening
Trøndelagsavdelinga

NTNU

Vitenskapsmuseet
Seksjon for naturhistorie
7491 Trondheim

Innhold

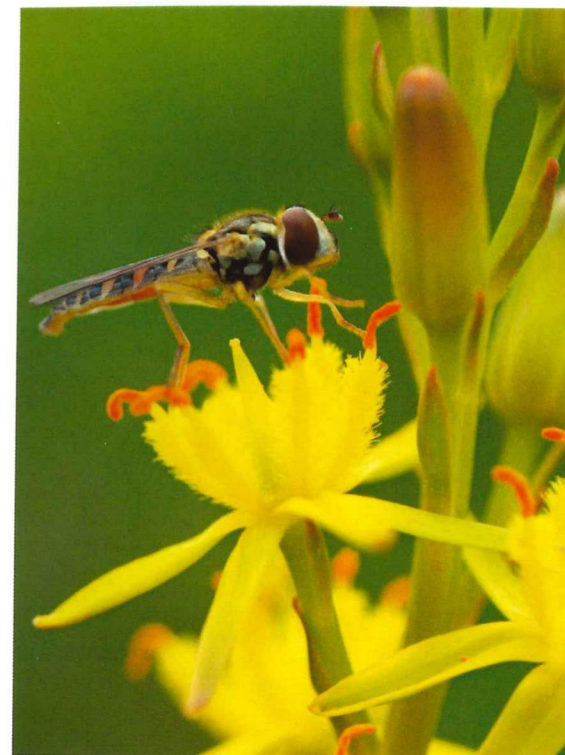
Stoff til Orebladet.....	3
Redaktøren takker for seg.....	3
Lyrisk botanikk. Rome <i>Narthecium ossifragum</i>	3
Norsk Botanisk Forening, Trøndelagsavdelinga — 80 år i 2017.....	8
Rosa vårmarihand <i>Orchis mascula</i> i Stadsbygda, Rissa.....	20
Foreningssaker m. møteprogram og planlagte ekskursjoner.....	22

Orebladet

Årg. 20

Nr. 2-2017

Medlemsblad for
Trøndelagsavdelinga av Norsk Botanisk Forening

Jubileumsnummer

Lyrisk botanikk: rome *Narthecium ossifragum*
Åtti år med Trøndelagsavdelinga av Norsk Botanisk Forening
Rosa vårmarihand *Orchis mascula*
Foreningssaker

OREBLADET ISSN 1501-4924

Orebladet utgis av: Norsk Botanisk Forening, Trøndelagsavdelinga (NBF-TLA)

Postadresse: NTNU Vitenskapsmuseet, Seksjon for naturhistorie, 7491 Trondheim

e-postadresser:

orebladet@nbf-tla.org

Foreningen: post@nbf-tla.org

Ekskursjoner: ekskursjon@nbf-tla.org

Nettadresse: <http://www.nbf-tla.org>

Facebook: <https://www.facebook.com/trondelagsavdelinga>

Redaktør: Trond Arnesen

Abonnement: Bladet utgis med to nummer i året. For medlemmer av Trøndelagsavdelinga av NBF inngår Orebladet i medlemskapet. Abonnementpris for ikke-medlemmer er for 2017 kr 200,- (abonnementet løper til det blir sagt opp).

Manuskripter: Manuskripter bør sendes som vedlegg til e-post. Enkel linjeavstand. Overskrifter uthæves. Norske plantenavn skal brukes der disse finnes. Latinske navn skal stå i kursiv etter det norske navnet uten bruk av bindestrek eller parentes. For øvrig minst mulig formateringer. Figurer og tabeller bør sendes som egne vedlegg, ikke veves inn i teksten. Legg gjerne ved liste med figur- og tabelltekster i eget dokument og henvis med korresponderende figur- og tabellnummer i den løpende hovedteksten.

Illustrasjoner: Redaksjonen ønsker illustrasjoner i form av digitaliserte strektegninger, diagrammer eller foto (unntaksvis papirkopier eller dias). Merk foto som skal returneres med navn og returadresse.

Frist for manuskripter:

Vårnummer: 15. april.

Høstnummer: 1. november

Styret i NBF-TLA: Styret i NBF-TLA: Malene Østreng Nygård, leder og kontaktperson FNF. Inger Gjærevoll, kasserer. Solfrid Helene Lien Langmo, ansvarlig for florakartleggingen. Sunniva Margrethe Due Aagard, Jørn Olav Løkken, Marthe Fandrem.

Ekskursjonskomité: Einar Værnes, Ingrid Angell Pettersen, Anders Lorentzen Kolstad

Revisor: Jan Erik Kofoed, Ottar Michelsen

Valgkomité: Olga Hilmo, Egil Ingvar Aune

e-postadresse? Om du sender en e-post til oss vil du bli påminnet om møter, ekskursjoner og andre foreningsaktiviteter. Husk å gi oss beskjed om du bytter e-postadresse.

Forside: Romeblomst *Nartheicum ossifragum* med blomsterflue *Syrphidae* sp.

Foto: Frank Vassen, Belgia (Wikimedia commons)

Stoff til Orebladet

Orebladet trenger stoff. Vårnummeret har stoff-frist til 15/4. Alt stoff om floraen, vegetasjonen og dens tilstand og endringer, gjerne i Midt-Norge, er av interesse. Se side 2 og se publiserte artikler for noen enkle manuskriptregler.

Redaktøren takker for seg.

Da har to år gått og «nyredaktøren» har blitt gammelredaktør. Jeg ønsker å takke styret og trykkeriet for samarbeidet, men først og fremst går en takk til dyktige og etterrettelige skribenter. Fra en av dem har vi mottatt en rikt illustrert artikkel om Midt-Norges fioler. Den kan bli et vakkert hovedinnslag i neste redaktørs første nummer, våren 2018. Høydepunktet i dette nummeret er Inger Gjærevolls beretning om foreningas 80-årige historie. Ny redaktør ønskes lykke til!

Lyrisk botanikk.**Rome *Nartheicum ossifragum***

Trond Arnesen

Man kan bli lyrisk stemt av å rusle rundt på myrene i Bymarka ved Trondheim utover seinsommeren og høsten. Myra åpner skogen og ligger vakker med fargerike torvmoser *Sphagnum* spp., tuer med blomstrende røsslyng *Calluna vulgaris* og matter av gulnende bjønnskjegg *Trichoporum cespitosum*. Ofte er det likevel tepper med rome *Nartheicum ossifragum* som fanger oppmerksomheten mest. Utpå sommeren lyser den opp med gule lilje-lignende blomster. Arten har en effektiv vegetativ formering med krypende jordstengler og kan dermed danne store, frodiggrønne felt i fastmattene på basefattige

myrer. Seinere på sommeren og høsten blir fruktene rødbrune, bladene guloransje og etter hvert bleikt gulhvite. Da lyser de på nytt opp de nå høstbrune myrflatene. Denne planten, så synlig både sommer, høst og ut mot vinteren, har blitt lagt merke til. I «Planter og tradisjon» gjengir Ove Arbo Høeg (1976) mange lokale navn, i Trøndelag f.eks.: vallsaks (vall=grasvoll, Agdenes), fjellsaks (Agdenes, Meldal, Leksvik), myrsaks. Disse saks-navna har med bladformen å gjøre. *Sax* kunne i gammelnorsk bety en stor kniv, et kort sverd. Ellers forekom navn som fjellbrodd (bl.a. i Malvik, Selbu, Snåsa), myrbrodd (Mosvik) og bjønnbrodd (Oppdal) og myrlilje (Ørland). Broddnavna, især bjønnbrodd, har nok noe til felles med en annen nokså nærstående art med ganske like, men mindre blad og med kvite, små liljeaktige blomster: bjønnbrodd *Tofieldia pusilla*.

Arten er knytta til kysten, til myr og lynghei, men er likevel registrert i Kvikne, øst i Holtålen kommune, i Sylene og øst i Meråker og inn mot grensa flere steder nordover i Nord-Trøndelag. I Røros kommune og i Nord-Østerdalen blir det antakelig for tørt og kjølig? De store masseforekomstene og romemattene må man vestover for å treffe. Vår romeart hører heime i Vest-Europa. Her er den eneste representant for romeslekta i romefamilien *Nartheiciaceae*. Slekta har andre representanter på kystene i USA, i Japan, i Sørvest-Asia, på Balkan og Korsika og i Tyrkia. Med kysttilknyttinga og myrene i bakhodet er det naturlig at hordalandsdikteren Kolbein Falkeid (f. 1933 i Haugesund) har lagt merke til denne arten. Og det er nettopp lyset fra blomstene han ser (figur 1).

MYRENE

1

Heiloen
svelger hele munnfuller av emmen pors-os
om morgenen. Fortumlet
flakser den mellom tuene. Bare vinden
reiser seg rolig, børster røsslyng av klærne og begir seg
dit nesen peker –

Slik våkner alle dager her. Alle.

2

Midt i det svarte myrtjønnet
løfter utdødd skog knyttneven: du også!
Et kaldt øyeblikk snur en seg
etter støvlesporene i gjørmen –
ser vann, vind og solskinn labbe inn i dem.
Så trekker en på skuldrene og går videre.

3

Skumringen, nattens melankolske søster,
syrr jorden og himmelen sammen
med starrens skjøre tusjtråder.
Rundt romens leirbål samler myggen seg.
Slitte vindflak snubler i myrhull og blir liggende,
mens steingarden
ennå med et ekko av husmennenes hjerteslag dypt inni seg
vedblir å gruble.

I dette diktet beskrives myra og livet der
gjennom dagen. Det er et artsrikt dikt,
med heilo *Pluvialis apricaria*, mygg *Nematocera*
og menneske *Homo sapiens* ... en vandr-
er, sammen med pors *Myrica gale*, røss-
lyng, starr *Carex* spp. og rome. Døden er
også til stede, som gamle trær, antakelig
furu *Pinus sylvestris* fra den tida da Vest-
landet var skogkledt, som løfter
«knyttneven» opp fra myrtjønnet. En varm

sommormorgen sprer porslukt seg utover
myra, tung og berusende. Pålandsvinden
rister lyngen og livet våkner, fortumla
etter søvnen, fortumla av porsen. Gamle
furustammer står som et *memento mori* i
tjernet, ... «du også!» og vandreren grøsser
og ser sporet sitt fylles av vatn og forsvin-
ne. Han trekker på skuldrene; hva annet
kan han gjøre? Liv og død, det er slik det
er. Mot skumring går jord og himmel i ett,

Figur 1. «- romens leirbål». Foto:
Frank Vassen (Wikimedia commons)

sydd sammen med starrstråene som tråd.
Rome tenner gule bål i mørket (figur 1 og
2). Gir de et håp, der under steingardene
som minner om farne slekters strev?

og Romsdal og i Trøndelag var den oftest
sett på som godt beite: «Beste beitet for
kyra på myr» (Aure), «Like godt fôr som
kløver» (Namsskogan). Den hadde imid-

Figur 2. En augustkveld 2015 i lyset fra blomstrende romematter. Myr ved Tikneppen, Tr.heim. Foto: TA

Arten har ikke noen framtreddende plass i
folkemedisin eller bruk i Norge, men den
skal ha vært brukt i plantefarging på Fær-
øyene og støvbærerne ble brukt som sa-
franerstatning på de Britiske øyer
(Hermansen 1990). De grønne, sverdlike
bladene gir et frodig inntrykk og kan da
også være et fristende beite for får og fe.
Det er ikke problemfritt, og beiteverdien
har vært vurdert nokså forskjellig ifølge
Høegs informanter (Høeg 1976). I Møre

lertid også rykte på seg for å gi beinskjør-
het og det latinske artsepetetet *ossifragum*
gjenspeiler dette. Os=bein (jf. osteopati),
fragum=skjør (jf. fragment). Navnet rome
kommer fra gammelnorsk *brumr* som betyr
svak og skrøpelig og på norsk har den
også blitt kalt beinbrekk (Ryvarden 1994).
Ingen slik effekt er påvist, men siden pla-
nten vokser på kalkfattig myr, kan det jo
indirekte ha en viss sammenheng med fôr-
kvaliteten.

Rundt i landet var det også vanlig å forbinde sauesjukdommen alveld (ild fra alvene) med rome, og det har vært drevet omfattende forskning på disse sammenhengene de siste tiåra. Sjukdommen angriper lever og hud og øyne og står for en stor del av lammetapet i landet. Det ser ut til at toksiner skader levra og dette fører til opphoping av fylloerythrin, et nedbrytningsprodukt av klorofyll. Fylloerythrin gir fotosensibilisering slik at sola skader huden og øynene. Det kan hjelpe å stenge lamma inne i et mørkt fjøs, om det skjer i tide. Man er usikker på mekanismene bak skadene på levra; saponiner fra rome og interaksjoner mellom rome og sopp på og ved plantene har vært vurdert som mulige, men det arbeides i dag hovedsakelig ut fra to hypoteser: «Hot spot»-hypotesen og *Beiting av biofilm-hypotesen*, begge relatert til beitedyras mat og drikke. Sørheim et al. sier i rapporten «Alveld hos lam—kan vi forebygge sjukdommen?» (2016, s 7):

«Den første hypotesen går ut på at det i spesielle vannsamlinger, for eksempel under tørkeperioder, forekommer økt konsentrasjon av mulige giftstoffer fra cyanobakterier i dyrenes drikkevann (kjemiske «hot spots»). Den andre tar utgangspunkt i at dyrene regelrett beiter biofilm og/eller rome som står i sigevann (såkalt «vassrome») og får i seg toksiner fra cyanobakterier og/ eller saponiner på den måten.»

Biofilmen det snakkes om her, er «klynger og kollektiver av mikroorganismer som er fast forbundet, festet til en overflate og oftest innhyllt eller omgitt av en matrix av slim/glye» (Sørheim et al 2016, s 7). Ivar Myrsterud, UiO, har sammen med en rekke

forskere drevet forskning omkring disse hypotesene. Som vi ser, er rome med i bildet ennå, men hvilken rolle den spiller, er ikke avklart. At en del beitedyr har sans for rome, er uansett forståelig. For nesten førti år siden var undertegnede del av et botanikerteam som klippet flere kilo med romeblad med neglesaks på myr i Nordmarka, Rindal. Prøven ble kjørt til Landbrukshøgskolen på Ås for næringsanalyse. Analysen viste et godt næringsinnhold, f.eks. av protein.

Falkeid har et dikt til der rome nevnes. Også her er det lyset han ser.

VANESAK

Da jeg gikk til jobben i morges
lå den nye dagen på kne over åsene i øst
og pustet forsiktig på glørne.

Plutselig lengtet jeg innover dit.
Jeg tenkte på de svære myrene
som holder rome over seg som tente lys
innover mot vinteren.

Siden sto jeg bak vinduet og så.
Etter hvert tetnet hverdagen rundt meg
og for ikke å skofte arbeidet
døde jeg den dagen også.

Alt blir en vanesak.

Åsene dikteren ser i øst, kan være landskapet øst for Haugesund, med vidstrakte lyngheier og med store myrområder mellom Saltveitvatnet, Kallandsvatnet, Sandvatnet og Stakkastadvatnet. Her vokser det rikelig med rome. Det må et skikkelig snøfall til før romeplantene blir borte på høsten. De stive stenglene stikker opp over

den første snøen (figur 3). Slektsnavnet *Narthecium* dreier seg om disse stive stenglene; *narthex* kommer fra gresk for stav. Vinterstanderne står der og rister frøkapslene i vinden og frøene slynges ut på snøen og blåser av gårde. De første gule knoppene varsler om tid for innhøsting i utslåtten

vene tar tak og man gjør jo sin plikt og undertrykker lengselen ut; man «dør». Sjølsagt gjør man det. Og det blir en vane (og ikke så reint sjeldent også en glede!), men rome står uansett der og lyser gul mot vinteren i hugen.

Figur 3. «- som tente lys innover mot vinteren». Vinterstandere under Tikkneppen. Tr.heim, nov.-17. Foto: TA

og når stenglene ble treaktige, kom høsten for fullt. Det er nok disse lysende, gulbrune stilkene som er de «tente lys/ innover mot vinteren» som Falkeid skriver om. Det er også mulig å se for seg at dikteren har alvelden (alvenes ild) i tankene, men det gir et dystre bilde. Her likner det mer på lyspunkt i mørket.

Det er lett å kjenne seg igjen i dette diktet. Hvor ofte har ikke den samme lengselen til myr og hei og romens lys rammet undertegnede på veg fra Fagerlia ned til byen og til Vitenskapsmuseet eller til Rotvoll og Lærerutdanninga for en ny arbeidsdag mens morgenen lysner øst over fjorden og Strindamarka? Men hverdagen tetner, kra-

Litteratur

- Falkeid, K. 2003. *Samlede dikt*. Cappelen, Oslo.
- Hermansen, P. 1990. *Kystens vakre vekster*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Høeg, O.A. 1976. *Planter og tradisjon*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Lid, J. & Lid, D. T. 2005. *Norske flora*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Ryvarden, L. (red.) 1993. *Norges planter. Bind 4*. Cappelen, Oslo.
- Sørheim, K.; Brunberg, E.; Grøva, L.; Lande, U. S.; Tovsen, M. L.; Grønlien, K. G.; Tønnesen, H. H.; Karlsen, J.; Myrsterud, I. & Skulberg, O. 2016. Alveld hos lam—kan vi forebygge sjukdommen? *Norsøk rapport vol. 1/nr 4 /2016*.

Norsk Botanisk Forening, Trøndelagsavdelinga — 80 år i 2017

Inger Gjærevoll

Starten og de første årene.

Norsk Botanisk Forening ble stiftet 2. desember 1935. Planen om en slik forening hadde vært omtalt lenge, i virkeligheten i mange år, man av ulike årsaker ble den ikke realisert før i 1935. Dansk Botanisk Forening ble stiftet allerede i 1884, og den svenske foreningen i 1907.

De aller fleste av foreningens opprinnelige medlemmer fantes i og rundt Oslo. For dem var det lett å delta i møter og på ekskursjoner, mens det nesten var umulig for de som bodde i andre deler av landet. Konservator Ove Arbo Høeg (figur 1 og 2) ved botanisk avdeling, DKNVS museet, hadde sett av medlemslistene at det også var medlemmer fra Trøndelagsområdet, og han mente derfor at det burde være mulig å danne en egen lokalforening her.

Figur 1. Ove Arbo Høeg (1898-1993) som ung mann. Fra wikipedia (Oslo Museum, Byhistoriske samlinger)

Høeg var alene botaniker ved Museet. Det var på denne tiden bare en vitenskapelig ansatt ved hver av de tre avdelingene, botanisk, zoologisk og antikvarisk avdeling. Det ble det ikke så mye kollegialt samarbeid av. Høeg visste at det var mange med stor interesse for botanikk i distriktet, gartnere, lærere med utdanning i botanikk og andre interesserte. De var og ble derfor svært viktige samarbeidspartnere for avdelingsbestyreren ved Museet. De var med

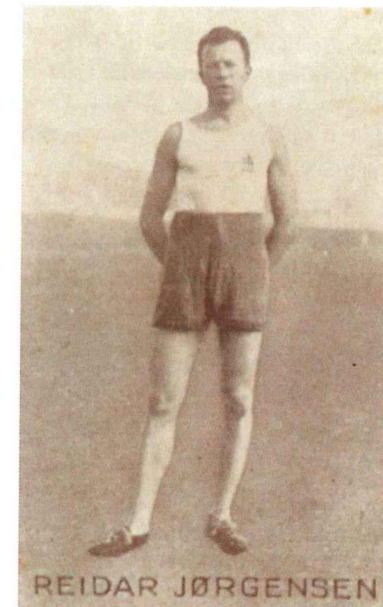
Figur 2. Olav Gjærevoll og Ove Arbo Høeg ved MS Gunnerus, ca. 1950. Fra I. G.

på å samle inn til herbariet, de registrerte nye funn, nye utbredelser, nye høydegrenser og annet av interesse.

For å få dannet en egen lokalforening, måtte lovene endres. Dette ble gjort, og i de nye lovene står det blant annet i § 18 «at det kan opprettes lokalforeninger på steder hvor der er minst 12 medlemmer, når flertallet av disse ønsker det. Hver lokalforening omfatter en bygd eller en by med nærmeste omegn, og lokalforeningens medlemmer har de samme rettigheter som andre medlemmer. Lokalforeningen er selv ansvarlig for sin økonomi.»

Disse lovene ble vedtatt den 17. mars i 1937, og nå lå det til rette for å invitere til det første møtet i NBF, Trøndelagsavdelinga. Høeg hadde en del kontakt med Ralph Tambs Lyche og Reidar Jørgensen (figur 3). Tambs Lyche var professor i matematikk ved NTH, men var i tillegg en svært habil botaniker. Jørgensen, som senere ble rektor på Gerhard Schønings skole, hadde hovedfag i botanikk, på planters høydegrenser. Han var på den tiden en kjent idrettsmann og hadde fått Egebergs ærespris, en pris som ble utdelt til en utøver som utmerket seg i to ulike idretter, gjerne en sommer og en vinteridrett. Han kombinerte botanikken med idretten og hadde hovedfag på planters høydegrenser. Ove Arbo Høeg, i samarbeid med de to ovennevnte, inviterte derfor til et møte den 28. april i 1937, og møtet ble ifølge Høeg en suksess. Det var 25 oppmøtte og 11 tegnet seg som nye medlemmer i den nye lokalforeninga. Blant de oppmøtte var: Gunnar Brodahl, Signe (Soffi) Bødtker, Signe Fransrud, Joh. Haugen, Louise

Heimbeck, Reidar Jørgensen, Martin Opland, Ola Rakstang, Ralph Tambs Lyche, Olav Tjønneland, Harald Ullmann og Th. Vogt.

Figur 3. Idrettsmannen Reidar Jørgensen (1903-1985). Samlekort fra 1930. Fra wikipedia. Trondheim Byarkiv.

Høeg hadde selv brukt kr 33,72 til annonser og ba hovedforeningen om de kunne dekke noe. De dekket alt! Møtet ble avholdt i Studentersamfunnet. Foredragsholder var prof. Tambs Lyche som snakket om adventivfloraen, spesielt i Trøndelag, og i tillegg snakket Høeg om plantefossiler. 14 av de frammøtte ble igjen og spiste pølser og drakk øl. Det var ikke valgt noe styre, så Høeg, Tambs Lyche og Jørgensen

styrte foreløpig til foreningen kom i fastere former.

I løpet av det første året ble det avholdt flere ekskursjoner, den 6. juni til Tautra med MS Gunnerus. Her var et 16 deltakere. Det ble gjort skrapetrekk ved Munkholmen, og det man først og fremst så etter var kalkalger. På Tautra sto akeleier i full blomst, i tillegg til nyperoser, hagtorn, villapal og timian. På Frosta var det allerede modne jordbær!

Utover sommeren var det ekskursjoner til både Østmarka, Rissa og Stadsbygd, Kvithyll og Reinsklosteret. Den 12. august var det tur til Levanger og Staup med 17 deltakere. På Staup fikk de servering og foredrag om grønnsakssykdommer. I september var det soppdemonstrasjon på Museet, men sesongen hadde vært dårlig. Det var stort sett mellom 15 og 20 deltakere på disse ekskursjonene. I oktober holdt Per Eidem foredrag om «Variasjoner i årringer og aldersbestemmelse av bygninger på grunnlag derav», med lysbilder.

Figur 4. Kjente trondere på Falstad, fra v G. Munthe, Karl Rasmus Kjeldsberg, Arne Tommerås, Magnar Breida, Fredrik von der Lippe, Viggo Heirang, Ralph Tambs Lyche og Arne Fjellbu. Fra Wikipedia (Falstadarkivet).

To medlemmer hadde betalt inn kontingent på til sammen kr 10 for 1937. Det hadde vært utgifter i anledning møter og porto på kr 9,22. Differansen på kr 0,78 ble sendt hovedforeningen i form av frimerker. Det var R. Jørgensen som hadde fungert som kasserer.

I 1940 kom krigen, men foreningen fortsatte sin virksomhet med foredrag og ekskursjoner. I 1941 hele 9 ekskursjoner, og allerede i begynnelsen av 1942 hadde foreningen hele 63 medlemmer. Noen av medlemmene deltok i illegalt arbeid. Noen havnet på Falstad.

Det var aktive motstandsfolk også i foreningen, og I et brev forfattet av Georg Hygen, leder av hovedforeningen, står det bl.a. følgende:

Styret i NBF har på møte den 29. mai fattet følgende beslutning:
«De av medlemmene i NBF som har stått som medlem av Nasjonal Samling etter 9. april 1940 og ikke har meldt seg ut ved første givne anledning, strykes av foreningens medlemsfortegnelse.»

«Da styret er bekjent med at De har stått som medlem av «Nasjonal Samling» etter 9. april 1940, er De i henhold til denne bestemmelsen strøket av medlemsfortegnelsen. Hvis De ønsker at styret skal ta Deres medlemsskap opp til særskilt behandling, må De sende oss en motivert henstilling herom innen 20. juli, adressert til undertegnede.»

Høg ble avløst av Tambs Lyche som leder i 1939. Han satt til 1946 etterfulgt av Johs. Reiersen i 1947. Tabell 1 gir oversikt over lederne siden stiftinga.

Tabell 1. Samtlige ledere i Trondelagsavdelinga siden 1937.

Prof. Ove Arbo Høg	1937 – 1938
Prof. Ralph Tambs Lyche	1939 – 1946
Johs Reiersen (sekretær)	1947 – 1949
Lærer Einar Fondal	1950 – 1959
Prof. Nils Andreas Sørensen	1960 – 1975
Rolv Hjelmstad	1975 – 1979
Arne Garthe	1980 – 1983
Thyra Solem	1984 – 1989
Arne Jakobsen	1990 – 1991
Svein Båtvik	1992 – 1996
Ingerid Angell – Petersen	1997 – 2000
Kristian Hassel	2001
Marthe Gjestland	2002 – 2003
Dagmar Hagen	2004
Arne S. Odland	2005 – 2007
Ingen leder valgt	2008
Ingar Pareliussen	2009 – 2011
Inger Gjærevoll	2012 – 2013
Egil I. Aune	2014
Inger Gjærevoll	2015
Malene Østreng Nygård	2016

Framgang.

1947: Trondelagsavdelinga er 10 år og medlemstallet er økt til 87. Det var 4 livsvarige, ordinære, 22 B-medlemmer og 1 innbudt (Johs Haugen).

Aktivitetene besto i første rekke av foredrag gjennom vinterhalvåret og ekskursjoner i sommer halvåret. Det var gjerne 3-4 foredrag om våren og stort sett det samme om høsten og i tillegg 4-5 ekskursjoner. I mange år var en av ekskursjonene en såkalt

Figur 5. Olav og Inger Gjærevoll. På ekskursjon med Trondelagsavdelinga, far med botanikerkasse, vesle Inger med blomsterbukett. Fra IG (ca 1952).

hovedekskursjon som gikk over flere dager.

Bil var det ikke så mange som hadde, så man var nødt til å velge ekskursjonssteder som var tilgjengelig med båt, buss, tog eller sykkel. Det var heller ikke mange andre organiserte aktiviteter på denne tiden, så familiene var ofte med. Barna hadde mye moro med å få være sammen (figur 5). I tillegg var det også ofte andre ansatte på Museet, både vitenskapelige og andre, med på disse turene. De var med andre ord både faglige og sosiale.

1957. Foreninga er nå 20 år. I mai holdt konservator Olaf I. Rønning foredrag om «Natur og planteliv på Jan Mayen» (figur 6). Dette var Rønnings andre foredrag dette året. I desember holdt han foredrag om en botaniseringstur til Bjørnøya. Serveringen på møtene besto som regel av kaffe/te, wienerbrød og medbragte smørbrød eller rundstykker.

Slik gikk årene med møter og ekskursjoner. Møtene ble flyttet fra studentsamfunnet til Knudtzon-salen på Museet, og det kunne være så mange som 40 – 50 på møtene. Foredragene holdt høy standard, og de var

Figur 6. Veien langs vestkysten av Jan Mayen, ca. 500 m fra stasjonen. Foto: Hannes Grobe, Alfred Wegener Institute. Wikimedia commons.

ofte ledsaget av lysbilder, og det var alltid litt spise og drikke. Både ved 25- og 40-årsjubileet ble det servert pølser, øl og kake.

1967. 30-års festmøte ble avholdt i Knudtzon-salen den 28.april. Det var cand.mag. Egil Sakshaug som holdt foredrag om «Planktonfloraen i Trondheimsfjorden». Foredraget ble ledsaget av lysbilder. Jubileumsmiddagen bestod av pølser, øl, kaffe og bløtkake. Pris pr person var kr 6, og det var bindende påmelding.

Norges Lærerhøgskole hadde flyttet fra Lade gård til Rosenborg. Det hadde etter hvert blitt et populært studiested. Antall ansatte og studenter vokste og spesielt i perioden fra ca. 1965. På Museet var det også blitt flere vitenskapelig ansatte; Olaf I. Rønning og Sigmund Sivertsen. Mange studerte

biologi, og mange tok hovedfag, og mange av studentene var aktive både på møter og ekskursjoner. Møtene ble viktige fora for gjensidig utveksling av kunnskap og erfaring. Det førte til at det var mange som også meldte seg inn i foreninga og som kom på medlemsmøtene.

Mange søknader kom skriftlig: «Vi er to gutter på ca. 15 år som er interessert i botanikk. Vi har ca. 400 pressede planter hver, både fanerogamer og kryptogamer. Nå vil vi melde oss inn i Norsk Botanisk Forening. Jeg ønsker nærmere opplysninger om denne og innmeldingsbetingelser». Med hilsen fra Arild Krovoll og Tor Øystein Olsen.

En annen er: «Jeg er en gutt på snart 18 år som er svært interessert i botanikk, spesielt

feltbotanikk, og jeg ønsker å bli medlem av NBF. Jeg vil gjerne ha noen opplysninger om foreningen, hva den driver med og hva medlemskapet koster. Hvis foreningen arrangerer ekskursjoner vil jeg vite om det er mulig for medlemmer i distriktene å få delta på disse. Jeg ønsker også å abonnere på «Blyttia». Til slutt vil det vært moro å få vite om jeg som amatør kan være behjelpelig med feltobservasjoner og opplysninger av noen arter fra Namdalseid og andre steder.» ... skriver Håkon Holien jr.

Arild og Tor Øystein var medlemmer i mange år og gjorde en stor innsats for foreningen. Arild har i dag ei flott nettside «Bilder og opplevelser. Arild Krovoll» (<http://arildkrovoll.no/>), der han forteller om naturopplevelser og legger ut vakre og instruktive natur- og plantebilder. Tor Øystein har fortsatt arbeidet sitt for botanikken gjennom bl.a. Maridalens venner og med kulturlandskapet i Maridalen ved Oslo. Håkon er fremdeles medlem og har gjort en betydelig innsats for både foreningen og ikke minst for Museet.

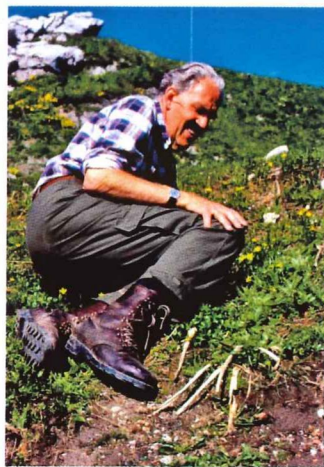
Studentene satte sitt preg på møtene, og mange holdt foredrag. Stor var likevel forbauselsen da det på årsmøtet i 1975 kom benkeforslag på Rolv Hjelmstad som ny leder i stedet for Nils Andreas Sørensen som da hadde sittet i 15 år. Hjelmstad ble valgt og Sørensen ble avsatt. Det er eneste gang at valgkomiteen forslag ikke er blitt godkjent, og alle som var til stede husker dette valget.

1977. Nå var det 200 medlemmer og. Thyra Solem var leder. Det ble holdt 8 medlemsmøter og programmet var variert. Det ble blant annet holdt foredrag om nord-

amerikanske løvtrær, nord-norske te- og legeplanter, kulturroser, gamle hager og trær og kystmyrenes vegetasjon og økologi. Det var innført et «under-kaffen»-innslag, et kort innslag om diverse emner, eksempel: glimt fra en høsttur til Madeira, eller vårblomster fra Indiana. I dag dette innslaget kalt «månedens art», og det er mer fokus på en art eller en slekt, f.eks. fjellsmelle, myk kråkefot eller høstmarinøkkel.

Hva gjør foreninga i dag?

Møtevirksomheten er stort sett den samme. Det avholdes 8 møter i året, 4 om våren og 4 om høsten. Foredragene er lagt opp slik at alle skal kunne følge med, dvs. ikke alt for vitenskapelige. De blir fremdeles ledsaget av flotte bilder og plansjer. Ekskursjonskomiteen, som ble opprettet en gang på 60-tallet, legger til rette for å besøke interessante steder fjern og nær. Det har vært turer til blant annet Gotland, Mallorca og Arosa i Sveits (figur 7) i tillegg til utallige steder her i Trøndelag.

Figur 7. Professoren i enga. Olav Gjærevoll i Arosa, 1989. Foto: Thyra Solem.

Antallet varierer noe og antallet deltakere varierer også noe. På ekskursjonene legges det vekt på ulike økosystem, kryptogamer, sopp, sjeldne lokaliteter og kulturlandskap. Olav Gjærevoll utlovet en dusør på kr 5,00 en gang på 60-tallet for den første som kunne finne norne (figur 8) i Norge. Han

Figur 8. Norne *Calypto bulbosa*. (Keminmaa, Finland 23/5-2014). Foto: Mattivirtala, wikimedia commons.

slapp å betale dusøren, og den er fremdeles ikke registrert i Norge selv om det er gjort iherdige forsøk.

Høydegrenser er flyttet, utbredelseskartene er blitt større og nye sjeldne funn er registrert. GPS og artsdatabankens sider er innført som hjelpemidler i tillegg til lupe og kart.

* Lokalfloprosjektet.

Dette er kartleggingsekskursjoner som har som formål systematisk å registrere karplantefloraen i en kommune. Det har vært kartlegging i både Malvik (figur 9), Snillfjord og Selbu.

Figur 9. Kartlegging i Malvik 2009. Einar Værnes og Birger Moe studerer bilder. Foto: Heiko Liebel.

FNF (Forum for natur og friluftsliv)

FNF er et samarbeidsnettverk for naturvern- og friluftslivsorganisasjoner på fylkesnivå. Her i Sør-Trøndelag er 11 organisasjoner tilsluttet FNF, og NBF, Trøndelagsavdelinga er en av dem. De arbeider med arealsaker som berører viktige natur- og friluftsområder, og støttes av Klima- og miljødepartementet. Her har vi vært med på å uttale oss om viktige kommuneplaner og verneplaner i regionen.

* Sitkagrandugnader

Begrepet «pøbelgran» er etter hvert blitt et begrep i hele landet. Utrydding av fremmede bartrær og andre arter har fått et stort fokus. Pr i dag har det vært fire dugnader på Stokkøya med det formål å fjerne sitkagran fra Svenning gård i Åfjord (figur 10). Det har vært populært og oppmøtet har vært på ca. 20 hver gang. Svenning har selv tatt ned de store trærne, mens dugnadsjengen har tatt småskogen og ikke minst millioner av frøplanter. Mons Kvamme har i tillegg hatt kurs i lyngbrenning.

Figur 10. Sitka-aksjon på Stokkøya høsten 2014. Egil Ingvar Aune tar grep. Foto: Bente Haarstad.

Verdens miljøverndag og Høstdagen ved Haukvatnet.

Verdens miljøverndag, i begynnelsen av juni, markeres over hele verden. Her har vi vært til stede med stand og infomateriale. Over 1200 barn har vært påmeldt, og de har fått delta i spørrekonkurranser, smaking av løvetannsaft og produksjon av dekorasjoner med kongler, lav, moser og blomster (figur 11).

Høstdagen ved Haukvatnet er et kombinert friluft- og idrettsarrangement, som

Figur 11. Dekorasjoner. Haukvatnet. Foto: Marie Uhlen Maurset

dessuten er tilrettelagt for funksjonshemmede. Det foregår i begynnelsen av september. Her har vi også hatt stand med konkurranser.

Villblomstenes dag

Villblomstenes dag avholdes i midten av juni. Den foregår på samme dag i alle de nordiske landene. Den er Nordens mest omfattende offisielle blomstervandring. I Midt-Norge har det de siste årene vært avhold mellom 10 og 15 turer. Dette er et såkalt lavterskeltilbud for alle blomster-

* Årets plantebilde

I flere år har det også vært avholdt fotokonkurranser. Mange av våre medlemmer er meget dyktige fotografer og har levert flotte bilder. I en periode var det fokusert på bilder av kommuneblomstene i Trøndelag, men ellers har det ikke vært noen begrensning på artsutvalget annet at artene skal være norske. Alle bildene ligger på foreningas hjemmeside. Her gjengis bare noen eksempler, vinnerne fra 2011, 2013 og 2016 (figur, 12, 13 og 14).

Figur 12. Årets plantebilde 2011. Prestekrage *Leucanthemum vulgare*. 1. pris: Egil Michaelsen.

interesserte. Mange av foreningens medlemmer har i mange år stilt trofast opp som turledere, en stor takk til alle dem.

Figur 13. Årets plantebilde 2013. Bekkekarse *Cardamine amara*. 1. pris Einar Værnes.

Figur 14. Årets plantebilde 2016. Svartkurle *Nigritella nigra*. 1. pris Einar Kongshaug.

Orebladet

Årg. 19

Nr. 2-2016

Medlemsblad for
Trondelagsavdelinga av Norsk Botanisk Forening

Lyrisk botanikk: anemoner *Anemone* spp.
Med Tore Øien som botanisk verser
Gule lysblomster i veikanten
Fra det nordiske styremøtet
Værens møteprogram

Figur 15. Forside Orebladet 2-16, i Trond Arnesens redaktørperiode 2016-2017 (årg. 19 og 20).

Orebladet

Det første Orebladet kom i 1998. Her kunne medlemmene publisere sine artikler om spennende slekter, rare og nye funn og om annet som har med botanikk å gjøre, inkludert sopp. Her blir også møtene kunngjort, program for ekskursjoner og årsmeldinger. Det utgis to utgaver pr år (figur 15).

Sluttord

Trøndelagsavdelinga er med andre ord en aktiv forening med mange gjøremål. Pr i dag har den 237 medlemmer, fordelt på ulike kategorier. Det er 133 A-medlemmer som i tillegg til Orebladet får Blyttia, 43 er B-medlemmer, dvs. de som ikke har Blyt-

tia. Det er 10 C-medlemmer, som har sitt hovedmedlemsskap i en annen lokalavdeling og så er det 51 studentmedlemmer. Det siste må man si er veldig gledelig. Det er vår plan at foreningen fremdeles i mange år fortsatt vil bidra til kartlegging av distriktets vegetasjon, og at vi kan samle både fagutdannete botanikere, amatører og alle som er nysgjerrige på ville planter i naturen. Vi skal fortsatt være et bindeledd mellom personer med botaniske interesser, både amatør- og fagbotanikere. Vi skal verne om naturen, særlig plantelivet. Det vil også fortsatt være viktig å kunne fremme interessen for og kjennskap til botanikk ved ekskursjoner, foredrag og utgivelse av ulike publikasjoner og medlemsblad.

Noen bøker

Flere av foreningens medlemmer har gitt ut bøker, bl.a.:

Rolv Hjelmstad: *Medisinplanter i Norge*

Arne Jakobsen: *Fjellplanter, Dovrefjell og Trollheimen*.

Harald Vik-Mo: *Blomande Jærstrender*

Inger Gjærevoll: *Kommuneblomster i Trøndelag*.

Gauksyre *Oxalis acetosella* i seljestamme. Foto: TA

Rosa vårmarihand *Orchis mascula* i Stadsbygd, Rissa

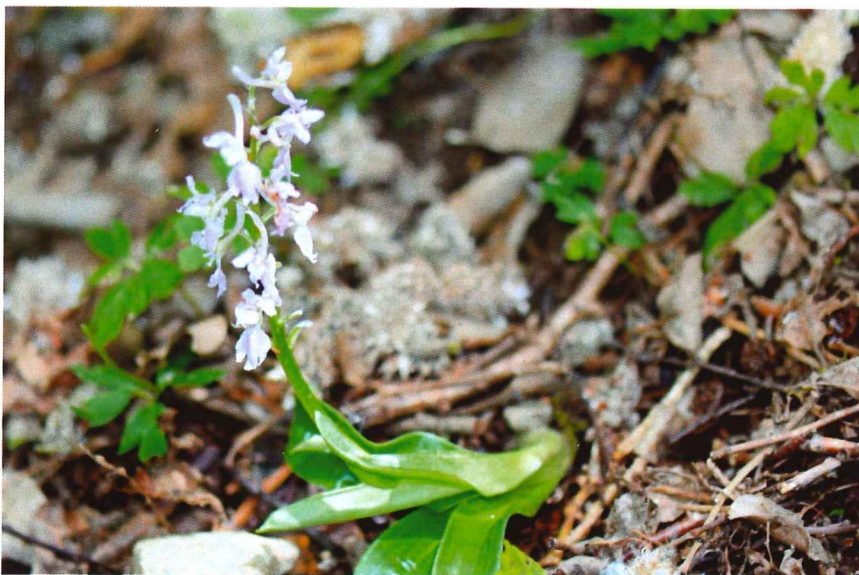
Ann Kari Ulveseth og Arne Reitan,
Stadsbygd. Foto: A.K. Ulveseth

I Trøndelag er vårmarihand *Orchis mascula* en nokså vanlig vårblostm. Vårmarihand finner vi hvert år på Stadsbygd i Rissa kommune på mange ulike lokaliteter. Den blomstrer i mai-juni med purpur-røde eller mørkerosa blomster som sitter samlet i store aks. Plantene vokser normalt på kalkrik jord i skog og kratt og enger. Av og til kan vårmarihand finnes med helt hvite blomster, men disse regnes for veldig sjeldne.

Våren 2017 ble det oppdaget to forekomster av hvite og lys rosa eksemplarer (figur 1 & 2).

Figur 1. Enkeltblomst, rosa vårmarihand *Orchis mascula*.

Figur 2. Rosa vårmarihand *Orchis mascula*. Stadsbygd, Rissa juni 2017.

Figur 3. Normalt farga vårmarihand *Orchis mascula*, her fra Saarland, Tyskland, april 2004. Foto: Orchi.

Fra wikimedia commons

Den 16.06.2017 ble et lys rosa eksemplar av vårmarihand funnet i Berga, Stadsbygd. Det stod noen eksemplarer av vanlig vårmarihand rundt. Den ble artsbestemt på «Spør en biolog»:

http://www.bio.no/enbiolog/topic.asp?whichpage=1&TOPIC_ID=62090#207429

Funnstedet i Berga var et skyggefullt kratt med mye hassel *Corylus avellana* og osp *Populus tremula*. I Leinslia naturreservat ikke langt fra Berga ble det den 5.06 funnet en hvit vårmarihand av Gunn Nyborg. Også denne ble artsbestemt ved hjelp av «Spør

en biolog»:

http://www.bio.no/enbiolog/topic.asp?TOPIC_ID=61725

Disse to funnene av helt hvite og lys rosa eksemplarer ligger ca en km fra hverandre i den samme sørvendte lia med mye alm *Ulmus glabra* og hasselskog. Den hvite er visst et sjeldent syn [jf. Lid & Lid 2005, red. anm.], men den lys rosa ser ut til å være enda sjeldnere. Vi har ofte gleda oss over den vanlige, mørkere røde (figur 3) om forsommeren, men føler oss ekstra heldige som fikk se den lys rosa!

Foreningssaker

Vårens møteprogram

5. februar – Asbjørn Moen, Kjell-Ivar Flatberg og Marte Fandrem: «From Russia with love»

Asbjørn, Kjell-Ivar og Marte vil fortelle om flora og spennende torvmose-funn fra tur med IMCG (International Mire Conservation Group) til tundraen i nord og inn i Uralfjellene for å se på myrer i landet med mest myr i hele verden (og enorme nærmest utligjengelige områder).

5. mars – Årsmøte og foredrag.

Eli Fremstad: «Selje, vier og pil i natur og kultur»

Eli Fremstad, tidligere karplantekonservator ved NTNU Vitenskapsmuseet, holder foredrag i forbindelse med sin utgivelse av bok om vier (*Salix*). Etter foredraget fortsetter vi med årsmøte.

9. april – Kristine Bakke Westergaard: «Har grønlandsstarr overlevd siste istid i Norge?»

Kristine Bakke Westergaard jobber som forsker i botanikk på NINA i Trondheim. Hun er spesielt interessert i arktisk-alpin plantegeografi og evolusjon, og særlig hvordan planter kan ha overlevd siste istid i Skandinavia. I dette foredraget vil hun fortelle om et pågående prosjekt på grønlandsstarr, som er en nøkkelart i denne diskusjonen.

7. mai – Asbjørn Moen: «Mires and peatlands of Europe»

Asbjørn vil presentere det massive bokverket som dokumenterer status og vern for europeiske myr og torvmark. Boka ble nylig publisert etter over 20 års arbeid.

27. mai Plantefortryllesdagen/ Fascination of plants day

Botanisk Forening ønsker å bidra med markeringen av den internasjonale dagen for fascinasjon for planter. Målet er å gjøre folk oppmerksomme på plantenes viktige rolle i verden, og øke interessen for bevaring. Selve dagen blir offisielt markert 18. mai i oddetallsår, men vi ønsker å bidra med en uoffisiell feiring i år og plasserer den like gjerne på en annen dato (mange av oss klarer vel neppe enda en feiring etter nasjonaldagen!). Aktivitetene blir rettet mot familier. Ytterlige informasjon legges ut på hjemmesiden.

5. juni Miljøverndagen

Verdens miljøverndag ble etablert av FN i 1972, og har blitt markert årlig siden den gang. Botanisk forening stiller for anledningen med aktiviteter for de yngste sammen med andre lag og foreninger. Sted, tidspunkt og årets hovedtema blir annonsert på hjemmesiden vår.

17. juni Villblomstenes dag

Blomstervandring arrangeres over hele landet denne dagen. Alle turene varer et par timer, og går i et moderat tempo. Oversikt over alle turene i Midt-Norge blir annonsert på hjemmesiden.

2. juli Botanisk vandring på Sølendet

Åpen dag med omvisning i Sølendet naturreservat på Brekken i Røros. På Sølendet er det store og vakre rikmyrer dekket med ulike orkideer som brudespore, lapp- og engmarrihand. Innad i reservatet drives det aktivt med skjøtsel for å hindre gjengroing av disse artsrike slåttemyrene. Omvisningen blir ledet av botanikere fra NTNU Vitenskapsmuseet i tillegg til representanter fra Røros kommune og Statens naturopp-

syn. Blant annet vil skjøtelsesmetodene blir demonstrert. Fremmøte kl 12:00 på parkeringsplassen ved Sølendet naturreservat. Skiltet avkjørsel ved brua over Glåma, ca. 3 km nord for Brekken sentrum. Fra Trondheim må man beregne minst to og en halv times kjøring. Husk penger til bomveg.

10-12. august NBF Landsmøte på Røros

2. september Høstdag ved Haukvannet

I forbindelse med markeringen av Friluftslivets uke deltar Botanisk Forening med aktiviteter på Høstdagen ved Haukvatnet sammen med andre lag og foreninger, kl. 12:00-15:00. Arrangementet er rettet mot store og små, og er dessuten spesielt tilrettelagt for funksjonshemmede.

Ekskursjoner 2018

Vi planlegger mange spennende ekskursjoner også i 2018. Det endelige programmet oppdateres kontinuerlig og legges ut på nettsiden

<http://nbf-tla.org/ekskursjoner.html>

og på facebook

<https://www.facebook.com/trondelagsavdelinga/>

Mars - april:

Løvtrær i vinterdrakt med Egil Ingvar Aune

Mai:

Fascination of plants day!

Juni:

Amatørbotanikk - plantevandring med fokus på vanlige arter
Sted: Dragvoll, Lian

Villblomstenes dag!

Juli - august:

Plantevandring på Lian med Dag-Inge Øien

Vi ser etter grov nattfiol og andre orkideer.

August:

Amatørbotanikk - plantevandring med fokus på vanlige arter
Sted: Dragvoll, Lian

Florakartlegging i Verdal

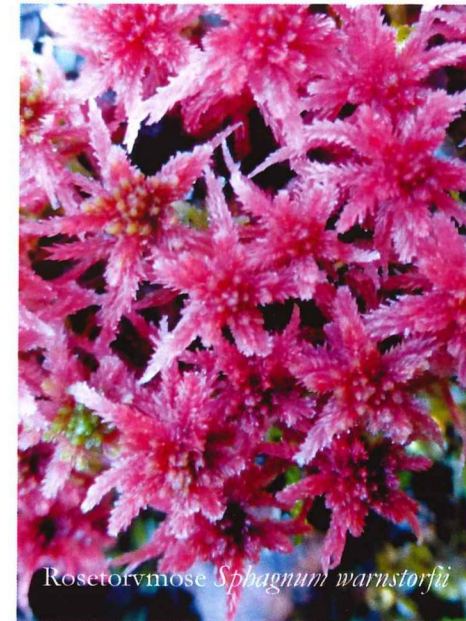
Helgetur til området rundt Innsvatnet.

August - september:

Torvmosetur med Kjell Ivar Flatberg

Ytterligere informasjon

Månedens art og flere ekskursjoner er under planlegging. Vi oppfordrer dermed alle medlemmer til å besøke hjemmesiden vår nbf-tla.org (og/eller facebook) for å holde seg oppdatert.

Rose-torvmose *Sphagnum warnstorffii*